

Kari Syrjänen, OH5YW:

Kyynelsilmin mennyt aika mieleen palaa lauloi aikanaan Petri Laaksonen

Erään, nyt jo edesmenneen kaukopartioradistin vieraillessa Kouvolan Sotilasradiomuseossa ja tutustuessaan kokoelmiin pyöritteli kädessään kyynelradiota ja ihmetteli puoliksi itsekseen, että liekö näitäkään enää montaa tallessa.

Siitä mietteestä sai alkunsa ajatus yrittää selvittää montako ja missä mahtavat säilyneet kyyneleet ja muut Suomessa sodan aikana valmistetut sotilasradiot lymyillä. Maanpuolustuksen Tuki ry:ltä saimme pienen avustuksen käytettäväksi tätä tutkimusta varten ja sen suomen avun turvin olenkin kiertänyt ympäri Suomenmaata museoita tutkien, varastoja penkoen ja sähköposteja lähettelleen. Aivan yllättävistäkin paikoista laitteita on tullut vastaan ja suurin osa on myös tietojaan vapaaehtoisesti luovuttanut. Keskityn nyt tässä artikkelissa kertomaan tuloksista pelkästään kyynelradioiden kohdalta.

Jo 30-luvun puolivälin paikkeilla innokkaat Puolustuslaitoksen palveluksessa olleet radioamatöörit kokeilivat yksinkertaisia, itseherätteisiä lähettimiä saaden niillä hyviä tuloksia. Yksi heistä, Osmo Töyrylä kokeili yksiputkista, vanerilevylle kasattua lähetintään Seivästöllä Puolustuslaitoksen kesäharjoituksissa, mutta asia jäi unholaan kunnes 30-luvun lopulla tuli tarpeeseen kehittää kevyt ja yksinkertainen lähetin mahdollisen sodan tarpeisiin. Vanhat kytkennät kaivettiin esiin ja kokeilut ja prototyypit jatkuivat, nyt Lautkarin johdolla Varikkokomppanian leivissä.

Ensimmäinen varsinaiseen tuotantoon päässyt malli oli tyyppinimeltään M4 ja sitä alettiin valmistaa keväällä 1941. Oliko sitä ennen jo M1, M2 ja M3 ei ole selvinnyt. Ehkäpä ne olivat epäonnistuneita versioita, jotka joutuivat suoraan roskakoriin protovaiheen jälkeen.

M4 oli yhdellä DDD11 teräskuorisella paristoputkella tehty lähetin, joka oli sijoitettu alumiiniseen, vesitiiviiseen koteloon yhdessä hehkuparin kanssa. Anodiparisto jouduttiin kantamaan erikseen. Tehoa lähettimessä oli n. 1W

Olen tutkimuksissani onnistunut löytämään 59 kpl M4 lähetintä sarjanumeroiltaan 41 – 4226. Sarjanumeron edessä on numero 4 ilmaisemassa mallia. Näitä lienee siten valmistettu ainakin tuo 226kpl

Seuraava malli oli M5, joka oli sijoitettu samanlaiseen koteloon kuin M4, mutta teräskuorinen putki oli korvattu paljon suuremmalla lasikuorisella DLL21 putkella. Se vei sen verran tilaa sisältä, että hehkuparisto jouduttiin nyt sijoittamaan myös ulkopuolelle. Mallissa M5 sarjanumeron edessä on jostain syystä kirjain S ja numero 5, esim. S536. Jossain vaiheessa kokeiltiin myös pienen antenninvirityslaitteen sijoittamista lähettimen sisälle, mutta se ei ilmeisesti vastannut tarkoitustaan, koska pian palattiin alkuperäiseen kytkentään. Näissä antenninviritysmalleissa ei ole tuota S-kirjainta sarjanumeron edessä. M5 laitteita olen löytänyt vain 12 sarjanumeroiltaan S50 – S5100. Todennäköisesti siis vain 100kpl tehtiin. Löytyneistä 3 oli tuota antenninviritysmallia.

Lähetin kaipasi rinnalleen myös vastaanottimen ja muutaman TÖPÖ-vastaanotinkokeilun jälkeen näki päivänvalon vastaanotin M7. Se oli suunnilleen M4/M5 lähettimen kokoinen, mutta ei ollut vesitiiviiseen koteloon lähettimen tapaan sijoitettu. Vastaanotin oli kolmiputkinen takaisinkytketty suora vastaanotin 11-sarjan teräspuutilla toteutettu konstruktio. Alkuvaiheessa vastaanotin koki useitakin muutoksia niin ulkonäkönsä kuin sisäiseen kytkentäänsäkin ja ainakin 150 ensimmäistä oli varustettu vaihdettavalla kelalla. Mikä lienee ollut vaihtokelan tarkoitus, tuskinpa rintama- ja kaukopartio-oloissa vastaanotinta on auki ruuvattu ja kelaa vaihdettu? M7 eri variaatioita on löytynyt 65 kpl sarjanumeroiltaan 74 – 7310 joten ainakin 310 vastaanotinta valmistettiin.

M8 ja M9 malleja on ollut muutama käytössä Er.P4:ssä sodan aikana, mutta yhtään ei ole putkahtanut esiin

Ehkäpä erilliset vastaanotin ja lähetin koettiin hankalaksi, koska seuraava malli M10 sisälsi molemmat laitteet samoissa kuorissa. Lähetin oli tehty M5 pohjalta ja vastaanotin M7 kytkentää mukaillen. Tätä M10 mallia Ruotsikin tilasi 100 kpl ja 25 kpl ehdittiin valmistaa ennen sodan loppumista. Loput 75 rakennettiin Tukholmassa Stella Polaris operaation jälkimainingeissa. M10 valmistettiin myös versiona, jossa oli mahdollista käyttää kidettä taajuuden vakavoittamiseen. Kiteet olivat hankalasti saatavissa ja tätä kidemallia riitti vain Päämajan kaukopartioradisteille, muut saivat tyytyä perusmalliin. Perusmallia olen löytänyt 11 kpl sarjanumeroväliltä 101 – 1059 ja kun kidemalli tuli saatavaksi, lisättiin sarjanumeron perään X-kirjain. Näitä tiedossani on 4 kpl väliltä 1064X – 1078X. Stella Polaris operaation malleihin laitettiin jo sarjanumeron eteen M-kirjain ja loppuun B- kirjain, esim. M10150XB. Tätä mallia olen kaivanut esiin 8 kpl väliltä M1085XB – M10163XB. Kaikkiaan M10 on löytynyt 23 kpl.

M10-mallia seurasi M11X ja se oli viimeinen sarjatuotannossa ollut malli. Se erosi mallista M10 mm. siinä, että M10:ssä käytetyn 1,5 V:n hehkujännitteen sijasta M11X:ssä käytettiin 3 V:n hehkujännitettä. Jännite muodostettiin kytkemällä kaksi 1,5 V:n kenttäpuhelinparia sarjaan. Anodiparistona käytettiin 120 V:n pienois-anodiparistoa.

Lähettimen pääteaste kytkettiin mallissa M10 vuorovaihekytkentään, kun taas mallissa M11X päätepentodin puoliskot kytkettiin rinnan. Molempia malleja rakennettiin myös vastaanottimiltaan kaksialueisina. Kaksialueinen malli eroaa yksialueisesta mm. erilaisesta vastaanottimen viritysteikosta. Myös liittimien sijoituksissa on eroja. M11X olen löytänyt yhteensä 27kpl sarjanumeroväliltä M113X – M11150X.

Viimeinen rakennettu kyynelmalli oli M12. Se oli taas vain pelkkä lähetin ja myös kooltaan huomattavasti suurempi. Sen kanssa käytettiin vastaanottimena M7. Tätä mallia tuskin rakennettiin montaa kappaletta ja itselläni on tiedossa vain 5 kpl sarjanumeroväliltä M122/7 – M129/7. Tuo kauttanumeron jälkeinen 7 lienee viittaavan M7 vastaanottimeen?

Yhteensä tiedostoissani on siis säilyneitä kyynelradioita 191kpl. Suurin osa näistä on yksityisillä keräilijöillä ja harrastajilla, loput eri museoissa. Osa on priimakuntoisia ja toimivia, toiset taas lähinnä raatoja.

70-luvulla erään Etelä-Suomalaisen romutarhan pihalla on ollut isot kasat poistettuja kyynelradioita sateessa ja tuiskussa. Onneksi näistä osa on saatu pelastettua ja listassani onkin yli 70 kpl tästä romuläjystä talteen otettuja.

Varmasti näitä lymyä vielä jossain ja otan mielelläni tiedot vastaan puuttuvista yksilöistä. Kerätyistä sarjanumeroista ja malleista löytyy lista netistä osoitteesta:

<http://putkiradiomuseo.fi/sotaradiot/kyynel.htm>

Lisää tietoa kyynelradioista löytyy Antero Tannisen kotisivuilta:

http://www.oh1kw.fi/Kyyneleen_lyhyt_kh.html